

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

РЕЗОЛЮЦИЯ

на тема

„РЕАЛИЗАЦИЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА НА ПАЗАРА НА ТРУДА”

(разработена по собствена инициатива)

В Плана за дейността за 2016 г. Икономическият и социален съвет включи за разработване резолюция на тема “Интегрирана политика за младите хора в България”.

С цел да се затвори на практика цялостния цикъл от подходи и мерки, свързани с младите хора в България, Председателският съвет взе решение за разработване на резолюция на тема

“Реализацията на младите хора на пазара на труда” .

На свое заседание от 17.12.2015 г. Пленарната сесия прие резолюцията.

1. ПРЕХОД ОТ ОБРАЗОВАНИЕ КЪМ ЗАЕТОСТ

1.1. ИСС многократно е изразявал своето безпокойство и е предлагал решения, чрез които да се смекчат последиците от вътрешната и външната миграция, да се съхрани демографският ресурс на страната и да се спре процесът на обезлюдяване на цели региони. Във връзка с това през 2015 г. ИСС проведе проучване сред 2130 зрелостници от цялата страна относно нагласите им за миграция.

1.1.1. Резултатите от проучването, обобщени в приетия от ИСС анализ¹ по темата показваха висока степен на готовност на младите хора да напуснат родното си място като от по-малките населени места се насочват към по-големите, а тези от големите градове и най-вече от София - към чужбина. Проучването открии вътрешната миграция като много сериозен проблем, тъй като две трети от анкетираните са изразили нагласи за напускане на родното място.

1.1.2. В своя анализ ИСС с тревога констатира, че основният проблем за завършващите средно образование млади хора е намирането на работа в населеното място, където живеят, а това съответства и на стремежа им за по-висок стандарт на живот. Същевременно всеки втори завършващ средно образование през 2015 г. ученик определя ниските доходи като един от най-сериозните проблеми в своето населено място.

1.1.3. Икономическите регионални неравенства са сериозен проблем, който мотивира младите хора да променят местоживеенето си, да търсят работа или по-качествено образование другаде, както и възможности не само за по-високо заплащане на труда си, но и за по-качествени услуги – здравеопазване, транспорт и култура.

1.2. ИСС обръща внимание, че рискът от безработица е особено висок при младежите след завършване на задължителните етапи на училищно образование, а според различни изследвания, дори завършващите висше образование срещат трудности при намиране на първата си работа. Показателно е, че през третото тримесечие на 2015г. средно 18.0% от общия брой на безработните лица търсят първа работа². Липсата на подкрепа в тези ключови за развитието на индивида преходи може да рефлектира в обезкуражаване, социално изключване и риск от изпадане в бедност.

1.3. ИСС констатира, че основната цел на мерките за улесняване на прехода от образование към заетост е помощ в намирането на първо работно място, например чрез предоставяне на индивидуални консултации за кариерно ориентиране; създаване на собствен план от стъпки за намиране на работа; създаване на адекватни, „тесни“ (в зависимост от желаната професия) или „широки“ (основни, широко приложими) умения, навици и т.н.

1.4. В тази връзка ИСС предлага правителството, в диалог с местната власт, със социалните партньори и гражданския сектор, да изработи “пътека“ за младия човек -

¹ ИСС Анализ „Миграционните нагласи на завършващите средно образование младежи в България“ 2015г.

² По данни на НСИ.

„от образование до реализация“, която да обхваща процеса от обучението в училище, придобиването на квалификация и стажуването, до започването на първа работа, като крайният резултат е качествена заетост, личностна реализация и учене през целия живот. При разработването на такава „пътека“ трябва да се отчетат както качествата и квалификацията на търсещите работа младежи, така и потребностите и изискванията на работодателите към тях.

- 1.5. Визията за трудовата кариера при младите хора се изгражда на базата на субективни представи, обществени стереотипи, семейни очаквания и др., а не толкова на мотивиран и информиран избор. Затова ИСС е уверен, че качественото, навременно и съобразено с възрастта кариерно ориентиране е особено важна част от прехода „от образование до реализация“ и има потенциал да допринесе за намаляване на структурната безработица на регионално ниво, а при разпространяване на добрите практики – общо за страната.
- 1.6. ИСС оценява положително изпълняваните мерки в Националния план за действие по заетостта /НПДЗ/ през 2015 г. за активни политики в помощ на младежите при намиране на първо работно място. Един от примерите за това са предлаганите работни места за стажуване в администрацията. За съжаление обаче, след изтичане срока на стажа повечето младежи остават безработни. Трайното решение за заетостта на младите хора е реалната икономика и затова приветстваме мерките по Закона за насърчаване на заетостта, изпълнявани в контекста на НПДЗ, с които се насърчават работодателите да наемат млади хора.
- 1.7. Според ИСС са необходими повече съвместни действия с работодателите като се отчитат техните изисквания, както и прогнозите за търсенето на труд. Добро начинание в тази посока е възприетият през 2014 г. подход за прогнозиране на търсенето и предлагането на труд в България в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план.
- 1.8. Тъй като мерките за младежка заетост следва да са гъвкави и съобразени с икономическия цикъл, ИСС отбелязва, че в периоди на икономически спад се наблюдава засилено търсене на младежки мерки. Данните показват, че при спад в икономическото развитие и намаляване на работните места като цяло, младежите са склонни да останат по-дълго в различни форми на образование или обучение.
- 1.9. Европейската гаранция за младежта е успешна инициатива за подобряване на прехода от образование към заетост, тъй като тя предвижда идентифицирането на младежите извън заетост или образование и обучение и залага включването им в индивидуално подбрани мерки. ИСС счита, че прилагането на „Гаранцията“ в България, в допълнение към образователни и активиращи мерки ще спомогне за редуциране броя на младежите от т.нар. група “NEET”³, показател, по който страната ни изостава много в рамките на ЕС.

³ младежи, които не работят, не учат и не са включени в обучение (т.нар. група “NEETs”).

- 1.10. ИСС приветства разработването и прилагането на Националния план за изпълнение на европейската гаранция за младежта и в отделна резолюция⁴ отправя конкретни препоръки по отношение на младежките политики в България. Въпреки че планът предвижда мерки и за младежите до 29 години, ИСС отново акцентира върху своето предложение относно необходимостта от повече мерки за младите хора на възраст между 25 - 29 години, които срещат затруднения при намирането на съответстваща на образованието им работа. Това се потвърждава и от данните на Евростат, според които коефициентът на икономическа активност на българите на възраст 25 - 29 години е един от най-ниските в ЕС.
- 1.11. Младият човек, на когото се предлагат/предоставят индивидуални мерки за интегриране към пазара на труда (или обратно към училище), следва да бъде включен в процеса на изготвянето на индивидуалния план за заетост (вкл. в контекста на Гаранция за младежта), за да може той да се почувства ангажиран със собственото си бъдеще. По този начин младите хора придобиват чувство за пълноценност, подобряват визията за бъдещето си и насочват вниманието си към поставените цели.
- 1.12. Същевременно, според ИСС, при изпълнението на „Гаранцията“ в България се отдава малко значение на регионалните различия, от една страна, и на индивидуалните предпочитания за заетост на младежите, от друга. Отчитайки тези реалности, е необходимо трудовите посредници в диалог с младите хора да изясняват възможностите, които предлагат потенциалните работни места в населеното място, региона и извън него. В тази връзка ИСС приветства изготвянето на индивидуален план за действие на всеки безработен младеж при неговата регистрация в бюро по труда.
- 1.13. ИСС счита, че за да се посрещнат предизвикателствата, породени от разминаването в търсените и предлаганите професии и умения на пазара на труда, са необходими допълнителни мерки за придобиване на нова квалификация, както и ранно (напр. в курса на основното образование), информирано и качествено кариерно ориентиране.
- 1.14. С удовлетворение ИСС констатира, че редица от препоръките относно необходимостта от финансова подкрепа за младите хора по време на програмите за стажуване и чиракуване вече са реализирани, като например нормативното регулиране на договор за стажуване с определена продължителност и възнаграждение.
- 1.15. ИСС отново подчертава, че в прилагането на активни младежки политики, по-ефективно би било държавата да бъде освен работодател и медиатор между младите хора, обучаващите организации и работодателите в частния сектор. Също така със задоволство ИСС констатира постигнатите резултати от прилагането на „Гаранцията“ през 2014 г.⁵, като в резултат от активното трудово посредничество

⁴ Резолюция на ИСС: „Действия в подкрепа на младите хора и борбата с младежката безработица в България“.

⁵ По данни на МТСП.

повече от 43 хил. младежи до 29 г. (от тях до над 18 хил. до 24 г.) са се реализирали на първичния пазар на труда – в реалната икономика.

1.16. ИСС счита, че все още са актуални някои от направените предложения за промени в нормативните документи, отнасящи се до мерките за прилагане на “Гаранция за младежта” в България, и настоява отговорните институции да предприемат действия в тази посока⁶:

- ✓ „въвеждане на допълнителни реквизити за идентифициране мястото на работа (код по регистъра на населените места ЕКАТЕ) на наетите лица като основен елемент на трудовото/служебното правоотношение;
- ✓ задължения за дигитализиране на данните за образователния и квалификационен статус на гражданите от страна на учебните заведения и ЦПО за образователни и обучителни програми, финансирани с публични средства;
- ✓ интегриране на информационните системи на МТСП и МОН и осигуряване на достъп в реално време на Агенция по заетостта, НАП, ГИТ и други институции;
- ✓ регистриране на отпадналите от образователната система и персонална идентификация на т.нар. обезкуражени лица в групите 15-24 г. и 25-29 г.”

2. ПРЕМАХВАНЕ НА БАРИЕРИТЕ И ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ПАЗАРА НА ТРУДА

2.1. ИСС неведнъж е подчертавал, че за младия човек основните рискове при преминаването му от образователната система към трудова реализация са дефицита на свободни работни места, липсата на професионален опит и съответстваща на изискваната от работодателя квалификация. Според ИСС в Националния план за действие по заетостта (НПДЗ) през 2015 г.⁷ констатираните пречки пред заетостта са обективни и коректни: бавното нарастване на броя на работните места и ограниченото предлагане на работни места в слаборазвитите региони; високият брой на безработните, представители на рисковите групи, вкл. младежи; множеството нарушения на условията на труд у нас и др.

2.2. Още през 2010 г. ИСС в свое становище определи като сериозен проблем несъответствията в търсените и предлаганите образователни, професионални и квалификационни компетенции, което обаче се окачествява като „дефект и проблем на регулациите – стратегически и оперативни, и на функционирането на структурите, опериращи на трудовите пазари и осъществяващи посредническата дейност между търсенето и предлагането на труд”⁸. ИСС изразява надежда, че посоченият проблем

⁶ ИСС, Резолюция: „Действия в подкрепа на младите хора и борбата с младежката безработица в България“.

⁷ Национален план за дейности по заетостта за 2015 г- МТСП.

⁸ ИСС становище “Актуални проблеми и политики на пазара на труда”, 2010 г.

- ще бъде преодолян посредством въведения системен подход за провеждане на краткосрочно прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики, както и чрез прилагането на Методологията за прогнозиране на търсенето и предлагането на труд в България (в средносрочен и дългосрочен аспект).
- 2.3. Фактори като увреждане на здравето, затруднения при обучението, проблеми с говоримия език, мигрантски произход и др., както и поемането на допълнителни отговорности към член от семейството – дете, родители, се отразяват пряко или косвено на възможностите за заетост.
 - 2.4. В тази връзка ИСС обръща внимание, че за решаването на проблемите на неравнопоставените групи от населението, вкл. на младите хора, са необходими специални мерки, насочени към премахване на бариерите пред заетостта, включващи на първо място точно определяне на възпрепятстващите фактори и конкретно предложение към младия човек за алтернативни варианти за образование, обучение, стаж или заетост.
 - 2.5. Предвид на това, че хората в неравностойно положение са една от групите в риск, ИСС счита, че за успешното решаване на проблемите с безработицата сред тях е необходимо прилаганите мерки да включват специфични правила за тях. Мерките и програмите в сферата на социалните услуги трябва да се разширят, като, от една страна, се предоставят социални услуги чрез специализирани заведения, а от друга, се стимулира развитието на социалната икономика и стартирането на социални предприятия за специфични целеви групи в неравностойно положение на пазара на труда.
 - 2.6. ИСС подчертава, че регионалните политики за икономическо възстановяване и развитие имат ключово значение за преодоляване на разликите в заетостта между различните региони и биха допринесли за преодоляване на логистичните бариери пред младите хора, свързани с транспорт, здравеопазване и жилище, като същевременно биха насърчили инвеститорите да откриват нови работни места. Интегрираните и добре обмислени регионални подходи за решаването на проблема със заетостта на младите хора ще се отразят положително и върху бюджетните разходи за активни политики за заетост.
 - 2.7. Според ИСС особено внимание трябва да се обърне на необходимостта от ранно изграждане у младия човек на качества като предприемчивост и инициативност. Редица изследвания показват, че сред повечето младежи преобладават очакванията държавата да се погрижи за осигуряването на работа и работни места и много малък дял от тях имат нагласа да започнат собствен бизнес. Затова изграждането на предприемчивост у младия човек може и трябва да започне още по време на образователния процес, а след това да се доразвива и подкрепя през целия живот.
 - 2.8. ИСС с удовлетворение отбелязва, че в НПДЗ през 2015 г. се обръща сериозно внимание върху „насърчаване на икономическия растеж, благоприятстващ заетостта, подобряване на бизнес средата, подкрепа за ключови за икономиката сектори като:

екологичната икономика, ИКТ сектора, сектора на здравеопазването и социалните услуги“, както и изразената ангажираност да се подкрепят малките и средните предприятия за запазване и увеличаване на работните места.

- 2.9. ИСС подкрепя предложените мерки за насърчаване на работодателите да наемат младежи на работа, включени в Закона за насърчаване на заетостта, както и легализирането на стажовете и тяхното заплащане като положен труд от страна на младия човек (приети от МС промени в НПДЗ⁹).
- 2.10. Същевременно ИСС определя като ключови своите предложения за законодателни промени, визириани в резолюция от 2013 г.¹⁰, насочени към повече сигурност за младежите, останали без работа, и като допълнение към пакета мерки по „Гаранция за младежта“.
- 2.11. Важна предпоставка за преодоляване на комуникационните бариери пред младите хора, които търсят или трябва да търсят работа, е широкото приложение на интернет технологиите в административните услуги. Тази комуникация трябва да се осъществява на платформи, които са близки до младите хора, разбираеми, лесни и достъпни за тях. Затова ИСС призовава администрацията да излезе от чиновническия подход и да се търси подходящата комуникация с младежката аудитория.
- 2.12. Различни проучванията показват, че много от младите хора, завършили своето образование (средно или висше), нямат трудовоправни познания и не осъзнават уязвимостта си от въвличане в неформални практики. Затова ИСС счита, че е крайно време в програмите на средното образование да се предвиди темата за трудовите, социалните и осигурителните права¹¹.
- 2.12.1. Навременното запознаване на младите хора с техните права на работното място би допринесло за формиране на адекватна и отговорна позиция при предложение от страна на работодател за нерегламентирана заетост или евентуални прояви на нарушаване на трудовото законодателство. От една страна, това ще им гарантира социална сигурност, и от друга, по-лесен достъп до пазара на труда, защото с признаването на придобития професионален опит в легална заетост ще имат конкурентно предимство при постъпване на следваща работа пред младежите, работещи в сивата икономика.
- 2.12.2. Същевременно ИСС счита, че младите хора трябва да са наясно с обезщетенията и осигуровките при различните ситуации - работа „на светло“ и сива икономика, за да могат да сравнят, да оценят и осъзнаят ползите за себе си и бъдещото си развитие, така че да имат мотивацията за работа „на светло“.

⁹ Решение на Министерски съвет № 539 от 12.09.2013 г. За изменение и допълнение на Националния план за действие по заетостта през 2013 г., приет с решението по т. 43 от Протокол № 47 от заседанието на Министерския съвет на 19 декември 2012 г., изменено с Решение № 224 на Министерския съвет от 2013 г.

¹⁰ ИСС, Резолюция: „Действия в подкрепа на младите хора и борбата с младежката безработица в България“

¹¹ ИСС, Становище по “Ограничаване и превенция на неформалната икономика в България като възможност за стимулиране на растежа и заетостта.”

2.12.3. Държавата трябва да предлага и популяризира алтернативни форми на обучение по тези въпроси (он-лайн и др.) както за всички млади хора, така и за други рискови групи - сезонни работници, малцинства, мигранти, надомни работници и др.

3. ПРОДЪЛЖАВАНЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ПРИДОБИВАНЕ НА НОВА И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА КВАЛИФИКАЦИЯТА

3.1. Продължаването на образованието и обучението е от особено значение за повишаване пригодността за заетост както на младите хора с основно и по-ниско образование, така и на завършилите общия курс на средното образование, без придобита професионална квалификация. Поради съчетаването на множество рискови фактори като липса на трудов опит, на квалификация, а често и на базова обща култура, младежите са особено застрашени от попадане в порочния кръг на безработица, бедност и социално изключване.

3.1.1. В тази връзка ИСС счита, че прилагането на гъвкави модели за надграждане на знания, умения и компетентности биха допринесли за повишаване качеството на ученето през целият живот.

3.1.2. В същото време ИСС изразява загриженост, че в България все още липсва съгласуваност между различните системи за квалификация, които да отговарят на икономическите процеси, обусловени от бързото развитие и навлизане на новите технологии и същевременно да отчитат настоящите и бъдещите потребности на трудовия пазар. Поради това, според ИСС, съществуващите професионално-квалификационни характеристики на човешките ресурси в страната често пъти не са адекватни на изискванията към работната сила на пазара на труда.

3.1.3. ИСС счита, че са необходими регулярни проучвания и анализи на потребностите на пазара на труда, които да се извършват на регионално ниво, с оглед на различните социално-икономически условия в отделните региони на страната.

3.2. За ИСС особено важно е изготвянето и прилагането на национални стандарти в професионалното обучение, които да са в синхрон с възприетите европейски норми в тази област и изразява убедеността си, че именно това е механизмът, чрез който придобитите знания и умения ще имат висока добавена стойност и ще се постигне взаимно признаване на квалификациите в Европейския съюз.

3.3. ИСС препоръчва държавата да положи повече усилия за повишаване качеството на продължаващото образование и обучение и същевременно счита, че най-адекватният индикатор за резултат би бил, какъв процент от успешно завършилите обучения биват наемани на работа въз основа на придобитите нови знания, умения и компетентности.

3.4. Развиването на системата и методите за учене през целия живот е от голямо значение за трайната заетост на младите хора, за професионалното им израстване и

квалификационна гъвкавост. В тази връзка ИСС подкрепя приетия План за изпълнение на Национална стратегия за учене през целия живот (2014 – 2020г.) /СУЦЖ/ през 2015 г., както и заложеното осигуряване с административен капацитет от страна на МОН.

- 3.5. ИСС с тревога отбелязва констатираното¹² намаляване дела на населението, включено във формално образование и обучение или неформално обучение през целия живот, спрямо нивата от 2007 г. В тази връзка ИСС оценява предприетите действия по СУЦЖ като изключително навременни и точни, най-вече заложеният цялостен подход, който цели да обхване всички области на ученето¹³.
- 3.6. Същевременно ИСС обръща внимание, че 2015 г. е първата година от прилагането на Стратегията и затова препоръчва през следващата година да се проведе широко обсъждане на ефекта, новите решения и проблемите, които ще се очертаят.
- 3.7. В последните години се оформи поляризация на заетостта при младите хора, тъй като нараства рискът от сегментиране на пазара на труда на нискоквалифицирани и висококвалифицирани работници. Такова сегментиране и поляризация създават големи проблеми пред професионалната мобилност на работната сила и се отразяват върху общото равнище на заетостта. По тази причина ИСС смята, че достъпът и предоставянето на повече възможности за обучение през целия живот е най-надеждният инструмент за преодоляване на формиращата се сегментация и ограничена професионална мобилност.
- 3.8. В същото време ИСС е убеден, че за по-високата ефективност на продължаващото образование и програмите за усъвършенстване на квалификацията, младите хора трябва сами да се убедени в ползата от предлаганото им обучение. Според ИСС отговорните институции следва да обърнат внимание на необходимостта от осъществяване на кампании за повишаване на мотивацията сред младите хора и за популяризиране на съществуващите възможности за придобиване на допълнителна квалификация и преквалификация.
- 3.9. В тази връзка ИСС предлага в „Плана за действие в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г.“ да се зложат по-амбициозни целеви стойности по дейността „1.9. Популяризиране на ученето през целия живот сред всички слоеве на населението като фактор за личностно развитие, устойчива заетост и социално включване“.

4. СЪЧЕТАВАНЕ НА ТРУДОВИЯ И СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ

- 4.1. ИСС неведнъж в своите актове отправи ясни и конкретни предложения към политиката за съчетаване на семейния с професионалния живот¹⁴, която според европейските социални партньори допринася за постигането на икономически растеж, благосъстояние и конкурентоспособност в Европейския съюз. Тази политика

¹² Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г.

¹³ Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г., с. 5.

¹⁴ Становище на тема „Възможности за съчетаване на трудовия и семейния живот“ ИСС, 2012 г.

е сред европейските приоритети и задължава институциите да работят за насърчаване на равните възможности на жените и мъжете чрез прилагане на мерки за съчетаване на трудовия, семейния и личния живот, с цел повишаване качеството на живот и включването им на пазара на труда.

- 4.2. ИСС счита, че прилагането на интегриран подход в политиката трябва да насърчава устойчивото семейство, така че мъжете и жените да имат възможността не само да съвместяват и по-успешно да балансират професионалния и личния си живот, с цел постигане на икономически растеж, просперитет и конкурентоспособност, но в същото време да бъдат добри и отговорни родители.
- 4.3. На тази основа трябва да има национален консенсус и политическо ангажиране както за социално подпомагане, предоставяне на висококачествени услуги, анализиране на спецификите на информационното общество и ефективността на провежданите политики, така и за обучаване на мениджъри и на служители по човешки ресурси във фирмите за възможностите за подкрепа на кариерата на родителите на работното място.
- 4.4. ИСС споделя виждането, че трябва да се направи своевременен преглед на съвременните форми на семейство, понятието семейство и семейните структури като: разведени родители, работещи студенти, семейства с един родител, жени, които отглеждат децата си сами, семейства с деца с увреждания, осиновители, семейства с деца от различни бракове, семейства на имигранти, които срещат трудности за интегриране, тъй като една такава политика за съчетаване на трудовата дейност със семейния живот трябва да отговаря на актуалните промени в обществото.
- 4.5. За ИСС съчетаването на семейните с трудовите задължения е основен инструмент за постигане на равнопоставеност между половете, тъй като за разлика от мъжете, върху жените пада в по-голяма степен организацията на домакинството и грижата за семейството. Наред с това е необходимо да продължава тяхното професионално развитие, което често бива възпрепятствано от необходимостта да работят на непълно работно време, което води до по-малко възможности за кариерно израстване, значително по-ниски доходи, а оттам - до по-ниски пенсии. В това отношение непълноценното участие на жените на пазара на труда, в комбинация със застаряването на населението, трябва да заемат водещо място в политическия и социалния дебат.
 - 4.5.1. В тази връзка ИСС приветства одобрения от МС проект на Закон за равнопоставеност на жените и мъжете, за което ИСС многократно е призовавал и е участвал в обсъждането му чрез социалните партньори – членове на съвета. Законът регулира механизмите и органите за осъществяване на единна държавна политика чрез предвидените мерките за постигането на равнопоставеност между жените и мъжете в обществения, икономическия и политическия живот.

- 4.6. ИСС предлага работодателите да бъдат насърчавани и мотивирани да прилагат мерки за съвместяване на професионалния и семеен живот. По-специално, да бъдат стимулирани работодателите, които комбинират социални инвестиции с изграждане на социална инфраструктура, като детски стаи, дневни центрове, клубове по интереси, зелени училища, детски лагери и др., както и тези, които се ангажират с финансирането на конкретни социални услуги, с цел да подпомогнат своите служители и да създадат благоприятни условия за съчетаване на трудовия и семейния живот.
- 4.7. ИСС отново насочва вниманието към изразената в негово становище¹⁵ препоръка относно необходимостта колективното трудово договаряне на секторно и най-вече на фирмено равнище да включва въвеждането на мерки за успешно балансиране на трудовия и семейния живот. Същевременно препоръчва партньорите да прилагат метода „разходи – ползи“, като отчитат реалната икономическа ситуация.
- 4.8. ИСС счита, че трябва да се проучват и анализират добри европейски практики и различни решения за съвместяване и балансиране на професионалния и личния живот като популярния пример на Швеция за въвеждане на 6-часов работен ден в частния и общественния сектор. В този контекст биха могли да се изследват недостатъците и ползите от преминаването към подобен режим на работа за майките с деца и други групи в неравностойно положение на пазара на труда, продуктивността на служителите, въздействието върху тяхното здраве, както и ефективността като цяло за работодателите от възприемането на един такъв подход.
- 4.9. ИСС още веднаж обръща внимание, че „съвременният подход към прилагането на концепцията корпоративна социална отговорност (КСО) в дейността на фирмите разширява обхвата на стандартните нейни форми и прояви, като се простира и в насърчаване на местната заетост и преодоляване на социалното изключване на местно равнище“¹⁶. Особено важно е да се насърчават добри практики на фирмена социална отговорност в малките и средните предприятия и в по-малките населени места.

5. ЕФЕКТИВНОСТ НА МЕРКИТЕ ПО ЗАЕТОСТТА

- 5.1. ИСС с особена загриженост констатира, че в „Националната програма за развитие: България 2020“ е заложена следната предварителна оценка на въздействието на мерките по заетостта в периода 2014-2016 г. и очаквания от тях резултат към 2020г.: *“Симулациите показват сравнително скромнен дългосрочен ефект по отношение на заетостта – през 2020 г. показателят нараства с 0.2% в резултат на изпълнените в периода 2014-2016 г. мерки. От друга страна, при пълната*

¹⁵ Становище на тема „Възможности за съчетаване на трудовия и семейния живот“ ИСС, 2012 г.

¹⁶ ИСС Анализ „Корпоративната социална отговорност – някои подходи и добри практики“ – 2009 г.

реализация на мерките, т.е. при осигуряване на всички необходими средства, броят на заетите би ускорил своя растеж до 1.5%.”¹⁷

- 5.1.1. Предварителната оценка може да се тълкува като недостатъчна ефективност на заложените за периода мерки. Дори при постигането на пълна реализация на мерките (1,5% повишаване на заетостта през 2020 г.), България ще остане далеч от достигане на целите си по заетостта в контекста на Стратегия „Европа 2020“.
- 5.1.2. За ИСС още по-обезпокоителен е фактът, че в България една не малка част от мерките, свързани с увеличаване на заетостта и намаляване на безработицата, в основата си целят подобряване на образователното равнище на безработните (вкл. получаване на минимална грамотност), попълване на пропуснати знания от курса на обучение в средното образование или усвояването на професионални умения за подобряване пригодността за заетост.
 - 5.1.2.1. Също ИСС счита, че не е целесъобразно да се финансират програми за допълнително обучение, подготвящи за работни места, които на практика не съществуват. За работодателите често е по-важно не наличието на документ за квалификация, а наличието на необходимите умения при работа.
 - 5.1.2.2. Според ИСС трябва да се избягва необоснованото оскъпяване на курсовете за обучение и квалификация, които се финансират от държавата, като се разгледа възможността да се определя максимална цена за заплащане на обучение, ако на свободния пазар тези курсове могат да се предлагат на по-ниска цена.
- 5.2. ИСС заявява, че е наложително да започне постепенен преход от финансиране на разходоёмки мерки за повторно образование на безработните или потенциално безработни лица, към финансиране на цялостната реформа на образователната система, вкл. подобряване на нейния обхват, качество на образованието и мотивация на педагогическия персонал.
- 5.3. Продължаващото negliжиране на недостатъците на образователната система допринася за увеличаване броя на лицата, които са в риск да останат безработни, и пряко и косвено довежда до създаване на утежняващи бюджета разходи. Според ИСС използването на интегриран подход в политиката за младежка заетост, със съответното целеполагане, може да допринесе за съкращаване на разходите за активната политика на пазара на труда.
- 5.4. В тази връзка ИСС предлага да се подобри моделът на изготвяне, целеполагане и отчитане на бъдещите мерки, с цел постигане на по-осезаеми и оценени резултати и да се подобри тяхната ефективност. Също така ИСС препоръчва при разработването на мерки да се включват измерими индикатори за междинна и последваща оценка на изпълнението и основните ефекти от него.

¹⁷ Тригодишен план за действие за изпълнението на Национална програма за развитие: „България 2020“ в периода 2014-2016 г., януари 2014 г., с. 11-12.

- 5.4.1. От една страна, това ще доведе до повече прозрачност при изразходването на публичните средства и ще окаже благоприятно въздействие върху доверието към институциите, което е разклатено след кризата и повишената след нея безработица сред младежите. От друга страна, възможността за адекватно отчитане на мерките и резултатите от тях ще даде възможност да се открият силните и слабите страни на различни равнища (напр. при планирането, разпределението на средствата, изпълнението или отчитането).
- 5.5. В контекста на специализирано изследване¹⁸ на Европейската фондация за подобряване на условията за живот и работа, ИСС предлага при изготвянето на мерки да се поставят ясни цели на три равнища:
- 5.5.1. На оперативни равнища целите трябва да показват какъв е планираният обем на мярката и към коя конкретна група е насочена. Това може да включва определяне на характеристики като пол, възраст, образование, социален статус, определени утежняващи обстоятелства и др. Важно е и конкретното залагане на измерими цели по отношение на обхванатите бенефициенти (брой/дял от „таргет“-групата). По този начин се допринася за оценяването на успеха на прилагане и още повече за проследяване на обхвата, предвиден в мярката. Например чрез брой на включените лица в обучение, в професионално обучение, в заетост (вкл. субсидирана), брой на изготвените индивидуални планове за заетост и др.
- 5.5.2. Специфичните цели на мярката трябва да показват какви резултати се планират да се постигнат спрямо идентифицираните вече групи лица, към които са насочени дейностите. По своята същност те трябва да отговарят на необходимостта за изпълнение на мярка и да допринасят за разрешаването на конкретния социално-икономически проблем и последствията от него. Мярката може да бъде насочена, както към решаването на един, така и към справянето с комплекс от проблемни въпроси. Отново е препоръчително да бъдат заложени измерими показатели за оценка на резултатите.
- 5.5.3. Стратегическите цели (глобалните) изразяват широкото въздействие, което може да окаже прилагането на дадена мярка. Те не се отнасят само до таргетираните групи и участващите по мярката лица, а допринасят за благоденствието на селища и региони, за решаването на структурни социални и икономически проблеми или за благоденствието в обществото. Оценяването на глобалните цели е по-трудно, отколкото при оперативните и специфичните, но залагането на стратегически цели осигурява взаимосвързаност на мерките на регионално ниво с общите усилия по различни национални политики и приоритети.
- 6.7. Измерването на ефектите от мерките на пазара на труда е необходимо и за допълване на общата оценка на политиките за борба с безработицата и увеличаване на

¹⁸ Eurofound: Effectiveness of policy measures to increase the employment participation of young people. 2012.

заетостта. Според ИСС от значение е не само отчитането на количествените параметри на обученията като дейности за повишаване пригодността за заетост (т.е. колко хора са преминали курс за квалификация, преквалификация или обучение), а и проследяването на резултатите и ефекта от проведените обучения – за индивида и за общността.

- 6.8. ИСС подчертава, че „измеримостта“ е особено важен критерий, тъй като Лисабонската стратегия на ЕС не успя да постигне очакваните високи резултати и затова при разработването на Стратегия „Европа 2020“ беше решено да се зложат измерими цели с ясно определен обхват на показателите, което се тълкува като важна предпоставка за изпълняването им.
- 6.9. Същевременно, според ИСС е необходимо още при разработването на конкретните мерки да се предвиди извършването на три оценки на изпълнението и резултатите след края на прилагането (финансирането) на съответна мярка от страна на: изготвителите и изпълнителите (отговорните институция), социалните партньори, участниците (бенефициентите) по мярката, както и независима нетна и брутна оценка на ефекта.
- 6.9.1. ИСС констатира, че проведената от МТСП последваща оценка на ефекта¹⁹ от активната политика на пазара на труда на индивидуално ниво отчита, че най-високият нетен ефект се забелязва при младежите до 29 г. (16.3%, при общ нетен ефект на политиката за заетост, финансирана с държавния бюджет от 13.2%), т.е. стимулирането на най-младите участници на пазара на труда има по-значим ефект.
- 6.10. ИСС препоръчва също, да се обогати инструментариумът на мерките за младежка заетост, като се проучат опитът, успехите и недостатъците на мерките за младежите в различни европейски държави. ИСС предлага при изготвянето и планирането на политики и мерки на пазара на труда да се зложи на ясно определяне най-вече на оперативните и специфичните цели, които да спомагат за проследяването на обхвата, резултатите и ефектите от прилагането на мерките. Този модел може да бъде осъществен и по отношение на включените в Националната програма за реформи, мерки и дейности.
- 6.11. В заключение ИСС подчертава, че при продължаващия натиск над публичните финанси и сравнително високата младежка безработица е необходимо повече внимание да се отдели на развиването и прилагането на системна оценка. Това е изключително важно за придобиване на информация относно ефективността на мерките и е решаващо както от гледна точка на страните членки, така и на ниво ЕС. В процеса на изготвяне на мерки и стратегии за развитие трябва да бъдат използвани надеждни системи за мониторинг и оценка. Статистическата информация е важна и необходима както на предварителните етапи, преди въвеждането на дадена мярка, така и при проследяване на изпълнението и резултатите от прилагането.

¹⁹ <http://www.mlsp.government.bg/ckfinder/userfiles/files/politiki/zaetost/strategii%20izsledvaniq%20otchet/NETNA-bg.pdf>

- 6.11.1. В тази връзка ИСС приветства проведените последващи оценки на ефекта от активната политика, финансирана от държавния бюджет както на индивидуално ниво (нетната оценка), така и в следните направления: насоченост, релевантност към Стратегия „Европа 2020”, икономичност, ефективност, ефикасност, а също така и оценката на приноса на активната политика на пазара на труда за изменение на избрани показатели, характеризиращи икономическото и социалното развитие на страната за периода 2000 – 2011 г. Същевременно ИСС подчертава, че е необходимо регулярно да се извършва оценка на ефекта от провежданата активна политика на пазара на труда.
- 6.12. ИСС препоръчва да се предоставят мониторингови функции както на отговорните държавни органи, така и на синдикалните, работодателските и гражданските структури, на основа на ясни статистически данни и резултати от целеви социологически проучвания, с цел превенция на злоупотребите с финансирането от държавния бюджет и европейските фондове.
- 6.13. ИСС подчертава, че активното участие на социалните партньори и организираното гражданско общество може да бъде гарант за прозрачността на процеса по наблюдение на разходването на средствата за младежки политики както от европейските фондове, така и от националния бюджет. В тази връзка ИСС изразява удовлетворението си, че „Национален план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта за периода 2014 – 2020 г.” предвижда координацията и мониторинга на изпълнението да се осъществява от Координационен съвет, включващ представители и на социалните партньори, младежките организации и на Националното сдружение на общините в Република България.

(п)

Проф. д-р Лалко Дулевски

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ